

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ им. М. ТАНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРИКЛАДНОЙ ПСИХОЛОГИИ

**РАЗВИТИЕ ПСИХОЛОГИИ ЛИЧНОСТИ
И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ
СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИИ**

МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

ПСИХАЛОГІЯ PSYCHOLOGY ПСИХОЛОГИЯ

МИНСК 1998

УДК 159
ББК 88.5
Р 17

Редакционный совет:

Я.Л. Коломинский (гл. ред.)
А.А. Амельков,
С.И. Коптева,
А.П. Лобанов,
В.И. Слепкова

В сборник вошли материалы, присланные в оргкомитет республиканской научно-практической конференции. Авторы затрагивают широкий круг проблем современной педагогической и социальной психологии.

В подготовке материалов сборника к печати приняли участие члены оргкомитета, сотрудники факультета прикладной психологии Белорусского государственного педагогического университета им. М.Танка.

В материалах сборника сохранены стиль и терминология авторов. Сборник предназначен для психологов, аспирантов и студентов психологических факультетов.

ISBN 985-435-072-X

© Коллектив авторов, 1998.

ПСИХАЛАГІЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ МІЖСОБАСНАГА ўзаемадзеяння ў
спецыяльна арганізаваных вучэбных групах перападрыхтоўкі
беспрацоўных

Аналізаванне А.А. Дабач А.А.

Віцебскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт ім.М.Танка

Цьмя перападрыхтоўкі прафесійнай перападрыхтоўкі беспрацоўных ў спецыяльна арганізаваных групах вучэбных умовах Рэспубліканскага навукова-метадычнага і вучэбнага цэнтру "Аспект" мяркуюцца на разпрацаваным намі тэарэтычным падыходзе да вывучэння ўзаемадзеяння.

Дзякуючы погляду, міжсобаснае ўзаемадзеянне ў любой малай групе ўяўляе сабой злучэнне чалавека, скіраванае на сябе, другіх людзей, акружаючае асяроддзе. Знешняя дзейнасць заключаецца міжсобасных зносінах (вярбальных і невярбальных). Гэты слой (страту) знешні, і яго можна вывучаць з дапамогай апісальных метадаў: розных відаў апытання, анкет, гутаркі і г.д. Другі слой (страту) ўзаемадзеяння - сумесную дзейнасць-каваліцую апісальных метадаў недастаткова. Для вывучэння гэтай страты ўзаемадзеяння неабходны больш складаныя метады: псіхалагічны аналіз матывацыі дзейнасці, аналіз сутнасці дзейнасці, натуральны эксперымент. Каб вывучаць цэнтральнае ўтварэнне ўзаемадзеяння - міжсобасныя адносіны-, неабходна выкарыстоўваць практычныя метады, а таксама розныя варыянты сацыяметрычных і рэфэрнцымэтрычных метадаў, спецыяльна разпрацаваныя намі метадыку "каляровы тэст для вывучэння міжсобасных адносін" і праксемічную метадыку вывучэння міжсобасных адносін.

Для таго, уласканаліць прафесійную перападрыхтоўку спецыялістаў ва ўмовах вучэбнага цэнтру, неабходна не толькі перапрацаваць вучэбныя планы і праграмы з улікам абмежаванымі часу, павялічыць навукова-метадычны ўзровень выкладання, але больш прыважываць над развіццём вучэбных груп. Даследаванні Р.С.Немава, А.І.Данцова і другіх навукоўцаў сведчаць аб тым, што ўзровень развіцця групы ўплывае на эфектыўнасць дзейнасці яе членаў. На аснове адзначанага навуковага палажэння мы паставілі мэту даследавання асаблівасці развіцця міжсобаснага ўзаемадзеяння ў вучэбных групах. Гэта мэта ўдкладнялася наступнымі задачамі: 1) вывучыць асноўныя характарыстыкі міжсобасных зносінаў у групе; 2) вызначыць ролеваю структуру і структуру лідэрства міжсобасных у сумеснай дзейнасці; 3) вызначыць структурныя характарыстыкі міжсобасных адносін даследуемых у групе; 4) вызначыць дынамічныя характарыстыкі вярбальных пакатчыкаў міжсобасных зносінаў, сумеснай дзейнасці, міжсобасных адносін.

Для рашэння адзначаных задач намі выкарыстоўвалі спецыяльна разпрацаваныя намі метады: экспрэс-метадыку даследавання міжсобаснага ўзаемадзеяння, каляровы тэст вывучэння міжсобасных зносінаў, назіранні, асобныя пытанні ўдкладняліся з дапамогай гутарак.

У даследаванні прыняло ўдзел 112 чалавек, з іх беспрацоўных - 92 (усяго 8 вучэбных груп).

У выніку даследавання мы атрымалі структурныя і зместавыя характарыстыкі міжсобасных зносінаў, якія на статыстычным узроўні не адрозніваюцца ад такіх жа

паказчыкаў у многіх вучэбных групах. Суадносіны статусных груп у сістэме зносінаў (лідэры, актыўныя, пасіўныя, ізаляваныя), а таксама паказчыкі дабрабыту, узаемнасці зносінаў, дамінаванасці, экспансіўнасці на статыстычным узроўні ў сярэднім адпавядаюць такім жа паказчыкам міжасобасных зносінаў у студэнцкіх вучэбных групах. Так, у выніку даследавання выяўлена лідэраў у зносінах было 12 чалавек (19,5%), актыўных у зносінах - 37 (40,2%), пасіўных ў зносінах - 36 (39,1%) і ізаляваных у зносінах - 1 (1,1%). Дабрабыт зносінаў у групах у сярэднім складаў 59,8 %, паказчык аптымальнасці адзначаўся 79,3%, паказчык лідэрства ў зносінах - 19,5%, а паказчык ізаляванасці - 1,1%.

Вынікі даследавання ролевай структуры і структуры лідэрства ў сумеснай дзейнасці паказваюць, што у даследуемых групах можна адзначыць пэўныя тэндэнцыі. Так, напрыклад, у любой вучэбнай групе сустракаюцца ў розных суадносінах колькасць роляў генератараў ідэй, крытыкаў, эрудытаў, арганізатараў, выканаўцаў, камунікатараў і др. У нашым выпадку ў шасці вучэбных групах 70,6 % слухачоў прадстаўлялі крытыкаў, сустракаліся генератары ідэй (5,4%), камунікатары (2,3 %), арганізатары (8,7 %), выканаўцы (13,0 %). Відавочна, такое размеркаванне роляў у групе не надта спрыяе эфектыўнасці сумеснай дзейнасці.

Напрыклад, у студэнцкіх групах крытыкаў таксама хапае (26,7 %), але іх значна менш, чым у вучэбных групах беспрацоўных. У студэнцкіх групах статыстычна значна адрозніваецца размеркаванне і па другіх ролях. Так, генератараў ідэй з'явілася больш (15,6%), арганізатараў (21,5%), камунікатараў (38,5%), выканаўцаў (21,5%).

Структура лідэрства ў даследуемых групах таксама мае статыстычна значны асаблівасці. Функцыянальнага лідэрства з абмяжаванай варыятыўнасцю. Вынікі экспрэс-даследавання міжасобаснага ўзаемадзеяння паказваюць, што размеркаванне функцыянальных лідэраў таксама мае свае асаблівасці ў параўнанні з аналітычным размеркаваннем у студэнцкіх групах. Па-першае, адзначаюцца вялікія адрозненні ў дыферэнцыяцыі статуснага структур у сістэме лідэрства ў групах, па другое, у групах беспрацоўных значна перабольшвае колькасць "пасіўных у зносінах" і вельмі мала жадаючых актыўна працаваць на любой працы. Большасць беспрацоўных жадаюць не толькі задаволіць патрэбнасць у зарплате, калі раўняць свае матэрыяльныя праблемы, рэалізаваць свой патэнцыял у спецыяльнай спецыяльнасці.

Асаблівую цікакасць у гэтым працэсе з'яўляюць вынікі даследавання трэцяга кампанента міжасобаснага ўзаемадзеяння - міжасобасных адносін. У даследзеных групах адзначаюцца пэўныя статыстычныя адрозненні ў сістэме ўзаемаадносін: у групах беспрацоўных значна больш "зорак" і "ізаляваных" у параўнанні з другімі вучэбнымі групамі. Сярэднія значэнні размеркавання па статусных груп для васьмі груп беспрацоўных выглядаюць наступным чынам: "зоркі" складалі 20,0%, "маючыя перавагу ў адносін" - 27,7%, "прыйзятая" усяго 5,4%, "непрыйзятая" - 20,3% і "ізаляваных" было 25,0%. Гэта дае падставу вызначыць структурныя паказчыкі міжасобасных адносін. Так, каэфіцыент дабрабыту адносін склаў 59,4 %, але паказчык аптымальнасці не перавысіў 59,8%. Гэта сведчыць аб тым, што адносіны ў групах не з'яўляюцца аптымальнымі для эфектыўнай сумеснай дзейнасці, і прыводзіць да нізкага ўзроўню згуртаванасці і псіхалагічнага камфорту амаль усіх членаў групы.

Неабходна адзначыць і тое, што ў большасці слухачоў з груп беспрацоўных адзначаюцца негатыўныя адносіны да розных кампанентаў уласнага вобраза "Я". У 20 % слухачоў адзначаецца незадаволенасць элементамі фізічнага свайго вобраза, а больш чым 68% выказвалі незадавальненне сваімі псіхалагічнымі ўласцівасцямі, рысамі характару, больш палавіны слухачоў незадаволены адносінамі ў сям'і і на працы.

Адзначаны асаблівасці міжасобаснага ўзаемадзеяння ў вучэбных групах сведчаць аб тым, што на знешнім узроўні (зносінах) групы беспрацоўных статыстычна не

РЕПОЗИТОР

...відносинах од другіх вучобных груп. Але ўжо на больш глыбокім узроўні міжасобаснага ўзаемадзеяння - сумеснай дзейнасці-, адзначаюцца адметныя рысы ў развіцці груп і групы. Найбольш ярка выражаюцца адрыны ўзаемадзеяння ў групх вывучаюцца на пры вывучэнні ўнутранага кампанента (страх, ўзаемадзеяння - адносіны паміж сабе і другіх людзей).

Правадзілі заняткаў на спецыяльнай праграме (лекцыі, практычныя заняткі і дэманстрацыі) паказваюць, што больш уплываюць кампанентам ўзаемадзеяння ў групх міжасобаснага ўзаемадзеяння. Значна больш часу і намаганняў патрабуюць вывучэння паказчыкаў, якія характэрны для сумеснай дзейнасці. Змяненне паказчыкаў адносінаў да сабе і другіх людзей у працэсе заняткаў амаль не змяняюцца. Можна выказаць здагадку, што дэманстрацыя аптымізацыі ўнутранага кампанента міжасобаснага ўзаемадзеяння неабходна зьмяняе больш часу і намаганняў. Але адносіны нараджаюцца, фарміруюцца ў сумеснай дзейнасці і міжасобасных зносінах і ёсць магчымасць у тым жа аптымізацыя зносінаў будучы уплываць на развіццё больш глыбокіх зносінаў - сумеснай дзейнасці і міжасобасных адносін у малай групе, а таксама будучы засвойваць вопыт пазытыўных зносінаў, стваральнай дзейнасці і пазытыўных перажыванняў.